

**Συνέντευξη σχετικά με την απόφαση του Δεκεμβρίου του 2006 της
Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων
Ίδρυμα Μαραγκοπούλου κατά Ελλάδα**

Έχουν συμπληρωθεί πάνω από 30 χρόνια από την υιοθέτηση του Συστήματος Συλλογικών Προσφυγών στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (ΕΚΧ), ενός μηχανισμού που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων στην Ευρώπη. Ορόσημο σε αυτή την πορεία αποτέλεσε η υπόθεση του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΙΜΔΑ) κατά Ελλάδας (Συλλογική Προσφυγή αρ. 30/2005), η οποία κρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων επί του παραδεκτού στις 10 Οκτωβρίου 2005 και επί της ουσίας στις 6 Δεκεμβρίου 2006. Το Συμβούλιο της Ευρώπης την αναγνώρισε πρόσφατα ως μία από τις πλέον κομβικές αποφάσεις που ανέδειξαν με σαφήνεια ότι η υγεία και οι αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας συνιστούν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Στο πλαίσιο αυτό, το ΙΜΔΑ φιλοξενεί συνέντευξη του Jean-Michel Belorgey, πρώην Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων και εισηγητή στην υπόθεση ΙΜΔΑ κατά Ελλάδας, ο οποίος μοιράζεται σκέψεις και εμπειρίες γύρω από τη σημασία της απόφασης και την εξέλιξη της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων στην Ευρώπη.

Jean-Michel Belorgey:

«Είμαι ιδιαίτερα συγκινημένος που, με αφορμή την 20^ή επέτειο της απόφασης του 2006 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων, στην οποία υπήρξα εισηγητής, και η οποία καταδίκασε την Ελλάδα για παραβίαση των υποχρεώσεων της βάσει των άρθρων 3 και 11 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (το πρώτο σχετικό με την ασφάλεια και την υγιεινή στην εργασία, το δεύτερο με το δικαίωμα στην υγεία), με καλέσατε να μοιραστώ τις αναμνήσεις μου.

Έχουν περάσει είκοσι χρόνια από τότε. Ωστόσο, η απόφαση αυτή εξακολουθεί να εγείρει προβληματισμούς που είναι επίκαιροι και σήμερα, κυρίως σε δύο επίπεδα. Πρώτον, τι σημαίνει σήμερα το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον — και τι ακριβώς εννοούμε με τον όρο «υγιές»; Επιπλέον, πώς μπορεί να κατοχυρωθεί και να εξειδικευθεί αυτό το δικαίωμα; Δεύτερον, ποια συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν από την εμπειρία των συλλογικών προσφυγών ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων, αλλά και γενικότερα από την εξέλιξη της ίδιας της Επιτροπής, τον ρόλο της στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης και τη σχέση μεταξύ του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων, είτε πρόκειται για αστικά, πολιτικά, κοινωνικά ή άλλα δικαιώματα; Όλα αυτά είναι ασφαλώς ζητήματα που αξίζει να διερευνηθούν. Ωστόσο, θα ήταν προτιμότερο να μη διασπαστεί το ενιαίο συνεχές των θεμελιωδών δικαιωμάτων, το οποίο έχει ήδη αποδυναμωθεί επί μακρόν, όπως δείχνει και η ιδιόμορφη κατανομή αρμοδιοτήτων στο Συμβούλιο της Ευρώπης μεταξύ των οργάνων

που είναι αρμόδια για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα και εκείνων που ασχολούνται με το περιβάλλον και τα κοινωνικά δικαιώματα.»

[Οι αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων σχετικά με το παραδεκτό (10 Οκτωβρίου 2005) και την ουσία της υπόθεσης (6 Δεκεμβρίου 2006) στην υπόθεση *Ίδρυμα Μαραγκόπουλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου κατά Ελλάδας* εκδόθηκαν προτού ακόμη η διαδικασία των συλλογικών προσφυγών συμπληρώσει τα πρώτα δέκα έτη λειτουργίας της, δηλαδή σε μια περίοδο κατά την οποία ούτε ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης ούτε, *a fortiori*, η διαδικασία των συλλογικών προσφυγών απολάμβαναν ιδιαίτερης προβολής στη δημόσια γνώμη των κρατών μερών του Χάρτη. Θα μπορούσαμε σήμερα, είκοσι χρόνια μετά τις αποφάσεις αυτές, να θεωρήσουμε ότι συνέβαλαν στην αναβάθμιση του Χάρτη και της διαδικασίας των συλλογικών προσφυγών ως αποτελεσματικών και αξιόπιστων νομικών εργαλείων για την προστασία, στην Ευρώπη, των κοινωνικών δικαιωμάτων ως δικαιωμάτων του ανθρώπου;]

«Πράγματι, η απόφαση του 2006 εκδόθηκε σε μια περίοδο κατά την οποία οι συλλογικές προσφυγές, που προβλέπονται από το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1995 στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη του 1961 — ως ένα είδος αντιστάθμισης της απουσίας κοινωνικών δικαιωμάτων από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1950 — δεν είχαν ακόμη γνωρίσει την ανάπτυξη που ακολούθησε τα επόμενα χρόνια. Η απόφαση αυτή, μαζί με ορισμένες άλλες, μεταξύ των οποίων και μια ακόμη σημαντική απόφαση κατά της Ελλάδας το 2011, με την οποία η χώρα καταδικάστηκε εκ νέου για μέτρα που έλαβε υπό την πίεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνέβαλαν αναμφίβολα στην ενίσχυση της ορατότητας του Χάρτη. Δεν ήταν όμως μόνο η Ελλάδα. Και άλλα κράτη, μεταξύ των οποίων η Γαλλία, κρίθηκε ότι παραβίασαν τις υποχρεώσεις τους σε ζητήματα εργατικού δικαίου, καθώς και ως προς τη μεταχείριση μεταναστών και άλλων ευάλωτων ή περιθωριοποιημένων ομάδων. Το σημαντικό πλεονέκτημα των συλλογικών προσφυγών ήταν ότι επέτρεπαν στην Επιτροπή να επιλαμβάνεται υποθέσεων ύστερα από πρωτοβουλία των ίδιων των δικαιούχων κοινωνικών δικαιωμάτων. Έτσι μπορούσαν να αναδεικνύονται περιπτώσεις όπου δικαιώματα που είχαν τυπικά αναγνωριστεί δεν εφαρμόζονταν στην πράξη — κάτι που δεν μπορούσε να προκύψει μέσα από το σύστημα των περιοδικών εκθέσεων των κρατών. Άλλωστε, κάθε δυνατότητα δικαστικής προστασίας ενός κατοχυρωμένου δικαιώματος προϋποθέτει ότι αυτό μπορεί να προβληθεί ενώπιον ενός εθνικού και/ή διεθνούς δικαστή.»

[Κατά την εξέταση από την Επιτροπή του παραδεκτού της συλλογικής προσφυγής, η καθ' ης Κυβέρνηση αμφισβήτησε την έκταση της ευθύνης της για την παραβίαση των διατάξεων του Χάρτη λόγω των επιβλαβών επιπτώσεων στην υγεία των κατοίκων της Κοζάνης, της Πτολεμαΐδας και της Μεγαλόπολης, οι οποίες προκλήθηκαν από τις μονάδες παραγωγής ενέργειας με βάση τον λιγνίτη που ήταν εγκατεστημένες στις περιοχές αυτές. Στην απόφασή της επί του παραδεκτού της προσφυγής, η Επιτροπή φαίνεται να απέδωσε την ευθύνη για την παραβίαση διατάξεων του Χάρτη στο ελληνικό κράτος υπό τη διττή του ιδιότητα

ως φορέα εκμετάλλευσης και ως ρυθμιστή του τομέα της ενέργειας (βλ. παράγραφο 14 της απόφασης επί του παραδεκτού). Θεωρείτε ότι, στην απόφασή της επί της ουσίας της προσφυγής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων εξέτασε με ισορροπημένο τρόπο τη διττή αυτή ευθύνη της Ελλάδας για παραβιάσεις των κοινωνικών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον Χάρτη (ιδίως του άρθρου 11, που κατοχυρώνει το δικαίωμα στην υγεία), ή, αντιθέτως, ότι εξέτασε κατά προτεραιότητα την ευθύνη υπό μία από τις δύο αυτές διαστάσεις, και, αν ναι, ποια;]

«Κατά τη γνώμη μου, η ευθύνη της Ελλάδας θεμελιώθηκε και στις δύο διαστάσεις που αναφέρετε: τόσο ως φορέα εκμετάλλευσης όσο και ως ρυθμιστή. Ωστόσο, είναι κυρίως η δεύτερη διάσταση που θεωρώ ότι έχει τη μεγαλύτερη σημασία και τις πιο ελπιδοφόρες προοπτικές. Και αυτό επειδή μπορεί να εφαρμοστεί ανεξάρτητα από τον τρόπο οργάνωσης της παραγωγής ενέργειας ή, ευρύτερα, κάθε οικονομικής δραστηριότητας — είτε πρόκειται για τη βιομηχανία, τη γεωργία είτε για τις υπηρεσίες. Το ίδιο ισχύει και για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιβαρύνσεων που μπορούν να απειλήσουν ή να βλάψουν, άμεσα ή έμμεσα — ακόμη και μέσω της κλιματικής αλλαγής — την υγεία των πληθυσμών.

Ας περιοριστούμε προς το παρόν στο ζήτημα της υγείας. Όσον αφορά το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον, δεν έχω σχεδόν καμία αμφιβολία ότι αποτελεί σε μεγάλο βαθμό μέρος του δικαιώματος στην υγεία, αλλά ταυτόχρονα υπερβαίνει και τα όριά του, ιδίως ανάλογα με το εύρος που μπορεί να δοθεί στην έννοια του «υγιούς». Δεν θυμάμαι η διαπίστωση αυτή να προκάλεσε ιδιαίτερες αντιρρήσεις μεταξύ των μελών της Επιτροπής, τα οποία δεν είχαν την αίσθηση ότι επινοούσαν ένα νέο δικαίωμα, αλλά ότι απλώς αποσαφήνιζαν μία από τις συνιστώσες του δικαιώματος που προβλέπεται στο άρθρο 11 του Χάρτη, λαμβάνοντας υπόψη μια πραγματικότητα που είχε καταστεί πλέον εμφανής: τις βλάβες που προκαλούν οι σύγχρονες τεχνολογίες, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο σοβαρές. Ο Πέτρος Στάγκος έχει αναδείξει, σε αρκετές παραγράφους του αξιοθαύμαστου έργου του *Η Σφυρηλάτηση της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Νομολογίας: οι αποφάσεις επί των συλλογικών προσφυγών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων*, πώς στην προκειμένη περίπτωση εφαρμόστηκε η αρχή της αναλογικότητας, προκειμένου να κριθεί ότι το γενικό συμφέρον της Ελλάδας (ενεργειακή ανεξαρτησία, παροχή ηλεκτρικής ενέργειας σε προσιτό κόστος σε ευρύτερο πληθυσμό κ.λπ.) δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι υπερισχύει του δικαιώματος στην υγεία των κατοίκων της περιοχής.»

[Ούτε ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του 1961 ούτε ο Αναθεωρημένος Χάρτης του 1996 κατοχυρώνουν το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον. Ωστόσο, με την απόφασή της του 2006 επί της ουσίας της συλλογικής προσφυγής, η Επιτροπή ενσωμάτωσε το δικαίωμα αυτό με ιδιαίτερα πραγματιστικό τρόπο στο κανονιστικό περιεχόμενο του Χάρτη, ερμηνεύοντας το άρθρο 11 του Χάρτη, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα στην υγεία. Τι ήταν εκείνο που παρακίνησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων να ακολουθήσει αυτή την προσέγγιση; Μήπως η ποιότητα των επιχειρημάτων που προέβαλε η

προσφεύγουσα πλευρά και η επιμονή της στην υποστήριξή τους; Ενδεχομένως η επιθυμία της Επιτροπής να ανοίξει τον δρόμο, εξ ονόματος όλων των θεσμών του Συμβουλίου της Ευρώπης, για τη νομική αναγνώριση, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, του δικαιώματος σε ένα υγιές περιβάλλον; Ή μήπως κάποιος άλλος παράγοντας ώθησε την Επιτροπή να ενεργήσει κατ' αυτόν τον τρόπο, τον οποίο εσείς ο ίδιος είστε σε θέση να γνωρίζετε, λόγω του κεντρικού ρόλου που διαδραματίσατε στις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων στην υπόθεση *Τδρυμα Μαραγκόπουλου κατά Ελλάδας*;

«Το ερώτημα σας παραπέμπει αναμφισβήτητα, αν και με όρους που δεν με ικανοποιούν πλήρως, στον συλλογισμό που μόλις ανέπτυξα. Ο συλλογισμός αυτός, κατά τη γνώμη μου, ενθαρρύνθηκε σε μεγάλο βαθμό από την εξαιρετική ποιότητα των επιχειρημάτων που ανέπτυξε η προσφεύγουσα πλευρά. Ίσως, επίσης, οι δικαστές να μην είναι ποτέ εντελώς ανεπηρέαστοι από την προσωπική τους διαδρομή. Είχα διατελέσει υπεύθυνος για τα ζητήματα περιβάλλοντος στο κόμμα μου και είχα δώσει αρκετούς αγώνες, χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία, για να καταπολεμήσω την αντιοικολογική στάση ορισμένων συντρόφων και στελεχών. Παράλληλα, είχα προσπαθήσει να αναδείξω ότι το δικαίωμα σε ένα περιβάλλον όχι μόνο υγιές αλλά και ποιοτικό δεν μπορεί να απουσιάζει από ένα κοινωνικό σχέδιο που επιδιώκει να αντιμετωπίσει τις κοινωνικές ανισότητες. Πρόκειται, κατά τη γνώμη μου, για ένα γνήσιο κοινωνικό δικαίωμα, ίσως ακόμη και για ένα αστικό και πολιτικό δικαίωμα ή, καλύτερα, για ένα θεμελιώδες δικαίωμα που υπερβαίνει τις παραδοσιακές κατηγορίες δικαιωμάτων. Επιπλέον, δύο σύντομες συναντήσεις με την κυρία Μαραγκοπούλου, σε συνέδριο στην Αθήνα για τα δικαιώματα των γυναικών, μου είχαν αφήσει μια βαθιά συγκινητική ανάμνηση.

Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα αν πρέπει να χαιρετίσουμε αυτή την εξέλιξη ή, αντίθετα, να ανησυχούμε για το γεγονός ότι σήμερα, υπό την επίδραση κάθε είδους ψηφισμάτων που υιοθετούνται από διάφορα όργανα, συζητείται η κατάρτιση ενός αυτόνομου κειμένου ή ενός κειμένου που θα λειτουργεί ως συμπλήρωμα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, με σκοπό την αναγνώριση ενός ή περισσότερων δικαιωμάτων που αφορούν το περιβάλλον. Θα το έθετα, ίσως προκλητικά, ως εξής: κείμενα, κι άλλα κείμενα...· αλλά με ποια πραγματική δυνατότητα δικαστικής επιβολής; Και είμαστε βέβαιοι ότι διαμορφώνουμε μια αντίληψη για το περιβάλλον η οποία δεν είναι ούτε αδικαιολόγητα περιοριστική ούτε υπερβολικά διευρυμένη, επηρεασμένη από τις εκάστοτε τάσεις της εποχής; Αν δεχθούμε ότι το περιβάλλον είναι το σύνολο των φυσικών και πολιτισμικών συνθηκών που μπορούν να επηρεάσουν τους ζωντανούς οργανισμούς και τις ανθρώπινες δραστηριότητες, τότε το δικαίωμα στο περιβάλλον και η προστασία του δεν αφορούν μόνο τη ρύπανση και άλλες πηγές ανθυγιεινών συνθηκών για το σώμα, αλλά και διάφορες μορφές παρεμπόδισης της αρμονικής ανάπτυξης των ατόμων και των συλλογικοτήτων: την ασχήμια, τα εμπόδια σε μια ευτυχισμένη κοινωνικότητα, την υποβολή σε διαφημιστική ή μιντιακή παρενόχληση, ακόμη και από φορείς που βρίσκονται στα χέρια οικονομικών συμφερόντων ή των κατόχων της εξουσίας.»

[Σε ένα εκτενές τμήμα της απόφασης επί της ουσίας της συλλογικής προσφυγής στην υπόθεση *Ίδρυμα Μαραγκόπουλου κατά Ελλάδας*, και συγκεκριμένα στο μέρος που αφορά την προβαλλόμενη παραβίαση του προαναφερθέντος άρθρου 11 του Χάρτη (βλ. παραγράφους 204-215), καταγγέλλονται η αδράνεια και η παράλειψη της ελληνικής κυβέρνησης να αποτρέψει τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εξόρυξης λιγνίτη και της παραγωγής ενέργειας από αυτόν. Ωστόσο, το γεγονός ότι, στο επόμενο μέρος της απόφασης (βλ. παραγράφους 216-221), οι πράξεις και οι παραλείψεις της κυβέρνησης αξιολογούνται από την Επιτροπή αυστηρά υπό το πρίσμα του δικαιώματος στην υγεία σημαίνει ότι το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον καθίσταται αποτελεσματικό στο πλαίσιο του Χάρτη μόνο στο μέτρο που διαπιστώνεται παραβίαση του δικαιώματος στην υγεία. Είναι ορθή αυτή η ερμηνεία της απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων του 2006 επί της ουσίας της συλλογικής προσφυγής; Θα μπορούσε ενδεχομένως η Επιτροπή να υιοθετήσει αυστηρότερη στάση έναντι της ελληνικής κυβέρνησης όσον αφορά τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εξόρυξης λιγνίτη για την παραγωγή ενέργειας;]

«Όσον αφορά το κατά πόσον η Επιτροπή θα μπορούσε, είτε με την απόφαση του 2006 είτε μεταγενέστερα, να διατυπώσει αυστηρότερες απαιτήσεις προς την ελληνική κυβέρνηση σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εξόρυξης λιγνίτη, στο πλαίσιο ή υπό το πρίσμα του δικαιώματος στην υγεία, δεν πιστεύω ότι κάτι τέτοιο θα μπορούσε να θεμελιωθεί στο άρθρο 11. Ούτε θεωρώ ότι θα ήταν εφικτό ακόμη και αν η έννοια της υγείας και του υγιούς περιβάλλοντος ερμηνευόταν ευρύτερα, όπως ανέφερα προηγουμένως, εκτός αν οδηγούμασταν σε μια ουσιαστική άρση των ορίων μεταξύ του δικαιώματος στην υγεία και άλλων κοινωνικών δικαιωμάτων — αλλά ποιων ακριβώς; — ή ακόμη και μεταξύ κοινωνικών, αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Θα μπορούσε βέβαια κανείς να υποστηρίξει ότι η δημιουργία ενός εξειδικευμένου διεθνούς νομικού εργαλείου για το περιβάλλον θα επέτρεπε μια τέτοια εξέλιξη. Ωστόσο, δεν έχω την εντύπωση ότι αυτός είναι ο στόχος των ακόμη πρώιμων σχεδίων που συζητούνται στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης ή άλλων διεθνών φορέων. Φοβάμαι μάλιστα ότι δεν αποτελεί ούτε τον προσανατολισμό των σχετικών προβληματισμών που αναπτύσσονται στην Εθνική Συμβουλευτική Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα της Γαλλίας. Οι διαχωριστικές γραμμές, όχι μόνο μεταξύ των διοικητικών και θεσμικών μηχανισμών αλλά και μεταξύ των ίδιων των αντιλήψεων και των προσεγγίσεων, παραμένουν βαθιά ριζωμένες.

Σε κάθε περίπτωση, δεν θυμάμαι κατά τη συμμετοχή μου στην Επιτροπή, ως μέλος, πρόεδρος ή γενικός εισηγητής, να παρουσιάστηκε η ευκαιρία να διερευνηθούν τέτοιες δυνατότητες, παρά το εξαιρετικά ευνοϊκό πλαίσιο που δημιούργησαν την περίοδο εκείνη η άφιξη στην Επιτροπή των Luis Jimena Quesada και Πέτρου Στάγκου, η εκτελεστική γραμματεία του Régis Brillat, και στη συνέχεια η διαδοχή μου στην προεδρία από τον Luis. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι αυτή η περίοδος δεν διήρκεσε πολύ.

[Υποβλήθηκαν οι διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις, κατά τα έτη που ακολούθησαν τη δημοσιοποίηση της απόφασης, στη διαδικασία παρακολούθησης των αποφάσεων επί της ουσίας των συλλογικών προσφυγών, η οποία ασκείται από την Επιτροπή και στην οποία υπάγονται αποκλειστικά τα κράτη μέλη που έχουν προσχωρήσει στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο του Χάρτη για το σύστημα των συλλογικών προσφυγών; Θεωρήθηκαν από την Επιτροπή ως ικανοποιητικές οι εκθέσεις που υπέβαλαν οι διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις στο πλαίσιο της παρακολούθησης της απόφασης Ίδρυμα Μαραγκόπουλου κατά Ελλάδα, όσον αφορά τη συμμόρφωση της Ελλάδας προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 11 του Χάρτη, υπό το πρίσμα των δραστηριοτήτων εξόρυξης λιγνίτη και παραγωγής ενέργειας στις περιοχές της Κοζάνης, της Πτολεμαΐδας και της Μεγαλόπολης;]

«Δεν είμαι καθόλου βέβαιος — αν και δεν το έχω επαληθεύσει — ότι η εξέταση των περιοδικών εκθέσεων των κρατών επέτρεψε πράγματι να διαπιστωθεί αν η Ελλάδα συμμορφώθηκε με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την απόφαση του 2006. Πάντως, η απόφαση αυτή — και εδώ εντοπίζεται μια σημαντική διαφορά σε σχέση με άλλες αποφάσεις κατά της Ελλάδας, της Γαλλίας και ορισμένων ακόμη χωρών — παρακολουθήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών ως προς την εκτέλεσή της. Η εποπτεία αυτή αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα του συστήματος, αλλά ταυτόχρονα περιορίζει τις αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων, καθώς δεν της επιτρέπει να λειτουργεί ως δικαιοδοτικό όργανο πλήρους δικαιοδοσίας.

Πάνω απ' όλα, όμως, άρχισε να τίθεται με ολοένα και πιο σοβαρούς όρους το ζήτημα της ανεξαρτησίας και της επάρκειας των μελών της Επιτροπής, ζήτημα που ο Luis και εγώ σχολιάσαμε χωρίς περιστροφές κατά την παρουσίαση στο Στρασβούργο του βιβλίου του Πέτρου Στάγκου. Το πρόβλημα κορυφώθηκε με τον αποκλεισμό της Carmen Salcedo από αρκετές υποθέσεις, χωρίς να υπάρχει νομική βάση γι' αυτό, καθώς και με τα εμπόδια που τέθηκαν στη δημοσίευση μειοψηφουσών γνώμων. Το γεγονός είναι, και αυτό είναι το υπόβαθρο που πρέπει να έχει κανείς κατά νου, ότι έχει ξεκινήσει μια δοκιμασία ισχύος μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης, με στόχο να παραλυθεί σταδιακά κάθε αυτονομία και πρωτοβουλία του τελευταίου στον κοινωνικό τομέα, τον οποίο η Ένωση επιδιώκει να οικειοποιηθεί με τον δικό της τρόπο. Ορισμένα όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης, και προσωπικά ορισμένα μέλη της Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων, υιοθετούν αυτή τη στάση. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, παρότι κατά καιρούς υπήρξε δραστήριο στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων ορισμένων προσφευγόντων, όπως οι μετανάστες σε παράτυπη κατάσταση, άργησε να προσχωρήσει σε αυτή τη λογική και δεν έδειξε ιδιαίτερη εκτίμηση προς την Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων και τη νομολογία της. Αντίθετα, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε, κατά το παρελθόν, επιδείξει μεγαλύτερη προθυμία για διάλογο με την Επιτροπή. Αναγνώριζε, ωστόσο, ότι η σκόπιμη λιτή διατύπωση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον καθιστούσε ακόμη λιγότερο κατάλληλο από τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη για να στηρίζει, μέσω της δικαστικής εφαρμογής του σε διεθνές ή

εθνικό επίπεδο, καινοτόμες ερμηνευτικές προσεγγίσεις και μια αντίληψη των κοινωνικών δικαιωμάτων προσαρμοσμένη στις πραγματικές συνθήκες της εποχής. Το ίδιο ισχύει και για δικαιώματα όπως το δικαίωμα σε ένα αρμονικό περιβάλλον. Υπό αυτό το πρίσμα, μπορεί να θεωρηθεί παράδοξος — ίσως και κάπως γραφικός — ο πρόσφατος φόρος τιμής που αποδόθηκε, με αφορμή σχετική επέτειο, στην απόφαση του 2006 από αξιωματούχο του Συμβουλίου της Ευρώπης. Οι δικές μου αναμνήσεις από ανάλογους εορτασμούς, όπως εκείνον για τον αναθεωρημένο Χάρτη το 2006, δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικές. Άλλωστε, το είχα ήδη αφήσει να εννοηθεί σε συνέντευξή μου τον Νοέμβριο του 2005:

«Το να γιορτάζεις είναι ένα πράγμα· το να δίνεις ουσιαστικό περιεχόμενο στις δεσμεύσεις που περιλαμβάνονται σε ένα διεθνές κείμενο, χωρίς να επιτρέπεις σε κυβερνώντες ή δικαστές να επικαλούνται την οικονομική συγκυρία μιας κρίσης ή μιας άλλης για να υποβαθμίζουν τα κοινωνικά ή συναφή δικαιώματα, είναι κάτι εντελώς διαφορετικό. Οι καλοί μαθητές γίνονται ακόμη καλύτεροι όταν ενθαρρύνονται, αλλά και όταν δεν αφήνονται να περάσουν απαρατήρητες οι αδυναμίες τους, οι υποχωρήσεις τους και οι παρεκκλίσεις τους, με το να κλείνουμε τα μάτια απέναντί τους.»